

УДК 336.1

Діденко Є. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНДАРТИЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ АКТУАРІЇВ В УКРАЇНІ

У статті досліджено шляхи вдосконалення актуарної роботи щодо створення в Україні стандартів актуарної діяльності, які сприятимуть зниженню ризиків страхування. Запропоновано змістовну складову положень стандартів актуарної діяльності, структурне поєднання стандартів у систему, використання одноактуарної моделі відповідального актуарія. Рекомендовано створення єдиної Методологічної ради з питань методологічного забезпечення актуарної діяльності в Україні.

Ключові слова: фінанси, фінансова послуга, страховик, актуарій, управління страховими ризиками.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності функціонування системи страхування ризиків в Україні в довгостроковій перспективі передбачає створення концепції стандартизації актуарної діяльності. Такий підхід дасть змогу сформулювати стійку стратегію сталого розвитку страхових відносин та сприятиме поширенню передового досвіду провідних країн щодо сприяння поступової інтеграції складових економічної системи України у Європейський простір.

Одним з головних засобів забезпечення сталості стратегії розвитку страхових відносин є актуарний нагляд за діяльністю страхових компаній. Його застосування має ґрунтуватись на баченні, місії, цілей та завдань, які мусять бути реалізованими страховиками та їх професійними об'єднаннями для унеможливлення розгортання деструктивних та небезпечних явищ на ринку страхових послуг України, які можуть привести до повернення до стану ситуації 90-х років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цей час наукова думка з питань організації актуарної роботи має глибоке коріння та бурхливо розви-

вається. Теоретико-методологічні та практичні основи стандартизації актуарної діяльності розглянуті в роботах багатьох науковців і практиків. Серед них слід назвати таких, як Н.В. Ткаченко [1], В.С. Толуб'як [2, с. 84–88], Н.В. Приказюк [3, с. 177–192], С.Д. Лучик [4, с. 77–84], О.О. Гаманкова. В роботах цих авторів значну увагу приділено сутнісній стороні та вимогам до розкриття інформації про облікову політику, фінансовий зміст діяльності публічних акціонерних товариств, банків, страховиків, підприємств. Річ не тільки в правильному відображенні діяльності, але й у спрямованості її фінансового змісту, розкриття якого мусить бути унормовано низкою положень, які відображають єдиний системний підхід до організації страхової діяльності загалом та актуарної роботи зокрема. Але питання формування стандартів актуарної діяльності в Україні досі є недостатньо опрацьованим в працях вітчизняних вчених. На існування цієї проблеми неодноразово звертали увагу видатні українські науковці, зокрема В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, Т.О. Журавльова [5, с. 255–263], О.М. Залетов

[6, с. 30–34], С.С. Осадець, та практики, такі як О.Д. Мац, Ю.М. Карташов, Я.Б. Січка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на всю значущість досліджуваної проблеми, питання, пов'язані саме з нормативним регулюванням страхової діяльності, залишаються недостатньо опрацьованими щодо створення системи стандартів актуарної роботи. Актуальність проблематики стандартизації обумовлена швидкоплинністю та масштабністю змін, які зараз відбуваються в економічній системі країни. В цих умовах якісна робота страховика значною мірою залежить від запровадження в дію еталонів, які визначають поведінку суб'єктів господарювання на ринку страхових послуг. Системне відображення еталонів страхової діяльності у стандартах актуарної діяльності дасть змогу відтворити дію сутнісних аспектів організації страхової діяльності, зменшити ризики дії дестабілізуючих чинників, дати поштовх якісним змінам ринку страхових послуг.

Мета статті полягає в узагальненні та систематизації роботи з удосконалення актуарної діяльності страховиків на основі системного підходу до створення національної системи стандартів актуарної діяльності. Також слід дослідити компонентну структуру та послідовність адаптації положень українського законодавства у сфері оцінювання діяльності страховиків до вимог міжнародних нормативних актів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан економічної системи країни спонукає до вибору шляху входження в європейський економічний простір як одного з ключових пріоритетів діяльності страховиків України.

В умовах уповільнення темпів економічного зростання, посилення конкуренції та підвищення вимог до ведення страхового бізнесу, згорання діяльності відомих страхових компаній (ПАТ «Український страховий капітал», ПрАТ «Страхова компанія «Аверс», ПАТ «СК «СКАЙД», ПрАТ «Страхова компанія «НОВА», ПрАТ «СК «Україна» тощо) та низки заходів впливу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, на діяльність страхових компаній (ПрАТ «Просто Страхування», ПАТ «Провідна», ПАТ «Українська акціонерна страхова компанія «АСКА» тощо) особливої актуальності набуває підвищення якості організації страхового бізнесу та управління ним, яка, зокрема, залежить від чіткої стандартизації професійної діяльності актуаріїв. Сьогодні сфера регламентації фіксування результатів діяльності страховиків врегульована значно краще, ніж сфера регламентації оцінки діяльності страховиків. Це веде до викривлення інформаційного забезпечення страхової діяльності, а саме дії законів України, постанов Правління Національного Банку України, постанов Кабінету Міністрів України, розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та інших нормативних актів недостатньо для створення системи положень з фундаментальними засадами, які є методологічно зіставними із засадами створеної системи положень бухгалтерського обліку. Положення (стандарты) бухгалтерського обліку впроваджені наказами Міністерства фінансів, створюють правову норму, тоді як розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України нормативної природи не мають, хоча є обов'язковими до виконання. Відсутність завдань з розроблення нормативно-право-

вих актів у сфері актуарних розрахунків та відповідного бюджетного фінансування у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року, стратегічних планах діяльності Міністерства фінансів України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, не сприяє зменшенню ризиків ведення страхової діяльності та покращенню показників розвитку ринку страхових послуг.

Законом України «Про страхування» (п. 5.14 ст. 36 «Функції національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг») здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків покладено на Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України (далі – Комісія). Комісія, відповідно до норм цього Закону та до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (ст. 29 «Пруденційний нагляд»), за якою оцінка фінансового стану страховика є складовою пруденційного нагляду, опрацювала Концепцію запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та низку інших документів, які мали ознаки систематизації контролю за оціночною діяльністю актуаріїв, шляхом внесення змін в чинне законодавство. Але за відсутності чіткої впорядкованості актуарної діяльності продовжується практика нагромадження значної кількості регуляторних актів Національного банку, Кабінету Міністрів України, яка невиправдано ускладнює тлумачення норм, які є сутнісними, а не технічними за змістом. Інші органи державного регулювання страхової діяльності [7–10] змушені видавати значну кількість розпоряджень, проектів, методичних вказівок, рекомендацій, інших нормативно-регулюючих документів, що не сприяє своєчасному виявленню та запобіганню шкідливому впливу дії різномірних ризикових факторів. Внаслідок цього значно ускладнюються контроль та регулювання у сфері страхової діяльності.

В умовах, коли кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатись актуарними розрахунками, існують, а кваліфікаційні вимоги до їх звітів відсутні, ризиковість актуарної роботи поступово зростає, а професія актуарія стає дуже затребуваною на українському ринку праці. Такий підхід диференціює міжнародну та українську практику організації актуарної діяльності. Це впливає з аналізу табл. 1.

Отже, стан проблеми формування національних стандартів актуарної діяльності зумовлює актуальність опрацювання їх системних засад. Це дає змогу, з одного боку, захистити інтереси користувачів актуарної інформації, а з іншого боку, забезпечити високий рівень довіри до результатів діяльності актуаріїв.

На наш погляд, першочерговому опрацюванню підлягають такі стандарти:

- загальна актуарна практика;
- звіт з особистого страхування;
- звіт з майнового страхування;
- звіт зі страхування відповідальності;
- висновок актуарія.

Після цього слід опрацювати такі стандарти:

- актуарний аналіз;
- управління страховими ризиками.

Наостанок слід опрацювати такий стандарт:

- якість, помилка та зміна висновку актуарія.

Розглянемо концептуальні положення запропонованої моделі впровадження стандартів актуарної діяльності в Україні.

Таблиця 1

Ознаки практичних підходів до організації актуарної діяльності

Міжнародна практика	Українська практика
Держава формалізує стандарти актуарної діяльності.	Держава створює тимчасові регулятивні норми.
Ініціатива постановки завдань перед актуаріями належить власникам.	Власники не бажають нести додаткові витрати, пов'язані з якісною актуарною діяльністю, та чекають ініціативних дій держави.
Актуарна діяльність сприймається як інструмент досягнення успіху.	Актуарна діяльність сприймається як вимушена дія.
Якість актуарної діяльності чітко відстежується.	Відсутні чіткі вимоги до якості актуарної діяльності.
Держава функціонально відмежована та виконує роль фінального арбітра.	Держава виконує двояку функцію, адже є і джерелом безпеки, і джерелом невизначеності.

Джерело: розроблено автором

Положення 1. Стандарт «Загальна актуарна практика» має на меті встановлення загальних вимог до здійснення актуарної діяльності. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як методологічні засади здійснення актуарної діяльності; принципи актуарної діяльності; актуарна термінологія; актуарна інформація.

Положення 2. Стандарт «Звіт з особистого страхування» має на меті відображення політики страховика у сфері майнових інтересів, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як вихідні дані в особистому страхуванні; визнання та оцінювання діяльності страховика з особистого страхування; розкриття інформації; особливості актуарного оцінювання діяльності страховика з особистого страхування.

Положення 3. Стандарт «Звіт з майнового страхування» має на меті відображення політики страховика у сфері майнових інтересів, пов'язаних з володінням, користуванням та розпорядженням майном. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як вихідні дані в майновому страхуванні; визнання та оцінювання діяльності страховика з майнового страхування; розкриття інформації; особливості актуарного оцінювання діяльності страховика з майнового страхування.

Положення 4. Стандарт «Звіт зі страхування відповідальності» має на меті відображення політики страховика у сфері майнових інтересів, пов'язаних з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як вихідні дані у страхуванні відповідальності; визнання та оцінювання діяльності страховика у страхуванні відповідальності; розкриття інформації; особливості актуарного оцінювання діяльності страховика у страхуванні відповідальності.

Положення 5. Стандарт «Висновок актуарія» має на меті відображення поточного стану основної діяльності страховика. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як відомості про страховика та актуарія; відомості про актуарне оцінювання; результат актуарної діяльності; інші відомості; висновки та рекомендації.

Положення 6. Стандарт «Актуарний аналіз» має на меті визначення методу, методики та моделі аналізу діяльності страховика, які складають математичну базу актуарного оцінювання. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як метод та методика актуарного аналізу; модель актуарного аналізу.

Положення 7. Стандарт «Управління страховими ризиками» має на меті визначення методу, методики та моделі планування й управління діяльністю страховика, які складають матема-

тичну базу висновку актуарія. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як метод та методика управління страховими ризиками; модель управління страховими ризиками.

Положення 8. Стандарт «Якість, помилка та зміна висновку актуарія» має на меті визначення заходів, шкал актуарного оцінювання та коригування результатів, рекомендацій, вказівок, пропозицій висновку актуарія. Обов'язковому опрацюванню підлягають такі розділи, як заходи актуарного оцінювання; виправлення помилок і зміни у висновку актуарія.

Загальна структура стандартів актуарної діяльності наведена на рис. 1.

Слід зазначити, що суміщення виконавчої, дорадчої та погоджувальної функцій Комісією, відсутність єдиної Методологічної ради з питань методологічного забезпечення актуарної діяльності в Україні значно уповільнюють розроблення та розгляд стандартів актуарної діяльності та не дають змогу повністю реалізувати Програмні засади діяльності Кабінету Міністрів та Національного Банку України. Невизначеність органу державної влади, відповідального за стан, перспективи та координацію дій зі впровадження міжнародних та європейських стандартів актуарної діяльності не веде до всебічного врахування дії сталих стандартів та директив здійснення актуарної діяльності, таких як:

- Міжнародна конвергенція виміру капіталу та стандартів капіталу (BCBS);
- Глобальний стандарт ризик-орієнтованого страхування капіталу (IAIS 1);
- Директива 2009/138/ЄС «Про організацію та здійснення діяльності страхових та перестрахових організацій (Solvency II)»;
- Міжнародний стандарт актуарної практики 1 (ISAP 1). Загальна актуарна практика;
- Міжнародний стандарт актуарної практики 1A (ISAP 1A). Управління моделями;
- Міжнародний стандарт актуарної практики 2 (ISAP 2). Фінансовий аналіз соціальних програм безпеки;
- Міжнародний стандарт актуарної практики 3 (ISAP 3). Актуарна практика по відношенню до IAS 19. Винагорода робітникам;
- Міжнародний стандарт актуарної практики 5 (ISAP 5). Моделі страхування підприємницьких ризиків;
- Міжнародний стандарт фінансової звітності 4 (IFRS 4). Страхові контракти;
- Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 (IFRS 7). Фінансові інструменти: розкриття;
- Європейський стандарт актуарної практики 1 (ESAP 1). Загальна актуарна практика;
- Європейський стандарт актуарної практики 2 (ESAP 2). Актуарний функціональний висновок відповідно до Директиви 2009/138/ЄС.

Джерело: розроблено автором

Висновки. Запропонований підхід до стандартизації актуарної діяльності дасть змогу впорядкувати в межах єдиної системи діяльність юридичних осіб, які здійснюють актуарні розрахунки, а також унормувати особливості національних стандартів з вимогами міжнародних та європейських стандартів актуарної діяльності.

Відомі два шляхи використання результатів актуарної діяльності в системі регулювання страхових відносин, а саме за одноактуарною моделлю відповідального актуарія (канадською) значна доля відповідальності за результати основної діяльності страхової компанії лягає на відповідального актуарія за умов якнайбільш жорстких вимог з відбору спеціалістів на цю посаду; за двоактуарною моделлю (французька) значна частка

відповідальності залишається за призначеним державою органом нагляду та регулювання, а за актуарієм залишаються обов'язки консультанта та посередника у вирішенні проблем, які окреслено регулятором, а також повідомлювача останнього про можливість відходу від розрахункового напрямку розвитку страхової діяльності внаслідок дії негативних факторів впливу. Пропонуємо перейти до одноактуарної моделі як найбільш прийнятної для страхового ринку України.

Загалом пропонуємо створити національні стандарти актуарної діяльності, призначити Уповноважений орган та адаптувати положення українського законодавства у сфері оцінювання діяльності страховиків з вимогами міжнародних нормативних актів.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія, практика: монографія. Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2009. 570 с.
2. Толуб'як В.С. Актуарні розрахунки в систему пенсійного забезпечення: теоретико-організаційний підхід. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 18. С. 84–88.
3. Приказюк Н.В. Нові можливості для розвитку страхової системи України. Український журнал прикладної економіки. 2016. Т. 1. № 4. С. 177–192.
4. Лучик С.Д., Євдошак В.І., Маначинська Ю.А. Необхідність розробки НП(С)БО 3 «Актуарна фінансова звітність» в контексті управління діяльністю підприємства. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1(13). Ч. 2. С. 77–84.
5. Журавльова Т.О. Підходи до управління фінансовим станом страховика. Економічні, фінансово-облікові та правові проблеми діяльності підприємств: монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук. Дніпро: Герда, 2016. С. 255–263.
6. Залетов О.М. Концептуальні засади макропруденційного нагляду та регулювання страхової діяльності. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. № 156. С. 30–34.
7. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ): міжнародний документ від 12 березня 2013 року № 929_010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010.
8. МСА. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Нормативне виробничо-практичне видання. Видання 2016–2017 року. Ч. I. Київ: Фенікс. 1142 с.
9. Про затвердження Кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 8 лютого 2005 року № 3519. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0265-05>.
10. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, від 7 червня 2018 року № 850. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18>.

Диденко Е. В.

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

К ВОПРОСУ О СТАНДАРТИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКТУАРИЕВ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье исследованы пути совершенствования актуарной работы касательно создания в Украине стандартов актуарной деятельности, которые будут способствовать снижению рисков страхования. Предложены содержательная составляющая положений стандартов актуарной деятельности, структурное сочетание стандартов в систему, использование одноактуарной модели ответственного актуария. Рекомендовано создание единого Методологического совета по вопросам методологического обеспечения актуарной деятельности в Украине.

Ключевые слова: финансы, финансовая услуга, страховщик, актуарий, управление страховыми рисками.

Didenko E. V.

Kharkiv National University of Radio Electronics

TO THE QUESTION ABOUT THE STANDARDIZATION OF ACTIVITY OF ACTUARIES IN UKRAINE

Summary

The subject of research of the article is the ways of improvement of actuarial work in the part of creation of actuarial activity standards in Ukraine, which will contribute to reducing the risks of insurance. The content proposed of the standards of actuarial activity, the structural combination of standards in the system, the use of the one-actuary model of responsible actuary is proposed. It was recommended to create a unified Methodological Council on the methodological provision of actuarial activities in Ukraine.

Key words: finance, financial service, insurer, actuarial, insurance risk management.